

A TÁBORFALVAI LŐ- ÉS GYAKORLÓTÉR, VALAMINT AZ ÓCSAI HONVÉDSÉGI TERÜLET TÖRTÉNETE

JUHÁSZ Gábor

2381 Táborfalva, Honvéd út 6. E-mail: gabofish@gmail.com

Az alábbi tanulmányban a táborfalvai, az egykori Örkeny–tábori Lő- és Gyakorlótér kialakulásával és történetével kapcsolatban általam ismert kutatások eredményeit foglalom össze. Tárnyalom továbbá a közigazgatásilag Ócsához tartozó, illetve tartozott, katonai céllal hasznosított területek rövid történetét is. Az ismertetett alföldi területek katonai szempontból még napjainkban is tökéletesek a síki kiképzések végrehajtására. Sajátos helyzetet teremt, hogy a honvédségi hasznosítás alatt álló területek számos védett és fokozottan védett természeti értéknek nyújtanak élőhelyet, így például a rákosi vipérának (*Vipera ursinii rakosiensis*), a tűzoknak (*Otis tarda*), az óriás útifűnek (*Plantago maxima*) és a pókbangónak (*Ophrys sphegodes*). Így nem meglepő, hogy a területek kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként részei a Natura 2000 hálózathoz. Ez a tény a kiképzések, gyakorlatok, záróvizsgák helyének kijelölésekor, a végrehajtható katonai feladatok meghatározásakor mindig figyelembe van véve.

Kulcsszavak: honvédség, honvédségi területhasználat, Natura 2000, Örkeny–tábor

BEVEZETÉS

Napjainkban Magyarország második legnagyobb használatban lévő lő- és gyakorlótere (alapterülete: kb. 10 000 ha, hossza közel 27 000 m, szélessége 3000–4000 m között változik) Táborfalva–Örkeny–Tatárszentgyörgy–Dabas térségében található, Pest megye délkeleti részén.

Mint sok helyen az országban, az ezen a területen létrejött települések sem különböznek egymástól. Barátságos alföldi embereket, utcákat, áttekinthető településszerkezetet, új stílusú településközpontokat, a városokban, községekben szépen gondozott tereket és parkokat találhatunk. Ebből a milióból tekintetem vissza a lőtér múltjába, és foglaltam össze a történéseket, egy picit katonás szemmel nézve azt. Egyrészt a volt munkámból adódóan, valamint azért is, mert ez a régió a honfoglalás után a fejedelmi törzs szálláshelyéhez tartozott.

Mai ismeretünk szerint (hiszen újabb régészeti leletek mindig kerülhetnek elő) az i.e. 2300–2100-as években Cegléd környékén már éltek emberek, az úgynevezett bodrogkeresztúri kultúra népei. Ők (az itt élők számára ez természetes) pásztorkodó népek voltak. A későbbi évszázadok emlékei a mai Gyónról,

Ócsáról, Dabasról, Inácsról is előkerültek. E maradványokból kiderül, hogy a Kárpát-medence, s azon belül a Duna–Tisza köze „megbolydult” népek és kultúrák, foglalkozások és szokások olvasztótégelye lett (SZELEI 1993a).

Mi is büszkélkedhetünk múltunk emlékeivel. A lőtér területén 1956-ban a táborfalvai Posta-dűlőn (Pusztasornak is nevezi egy régészeti munka) voltak ásatások, s négy szarmata sírt tártak fel. A szarmata nomád népcsoportok gyűjtőneve, akiknek egy része – a jazigok – a nagy vándorlás során, időszámításunk kezdetén az Alföldre kerültek. Fő tevékenységük nem egyértelmű: a régészeti leletek szerint békés kereskedők, a Római Birodalom forrásai szerint viszont harcias, katonáskodó törzsek voltak. A táborfalvai szarmata leletek a Magyar Nemzeti Múzeumban, a 64.17.1. leltári szám alatt találhatóak. A területen Gyónról (1895), Pusztavacsról (1900), Ócsáról és Alsódabasról is kerültek elő leletek (SZELEI 1993a).

ÖRKÉNY ÉS KÖRNYÉKE

A lő- és gyakorlóter története szorosan összefonódott Örkény történetével, így nyilvánvaló, hogy az első Örkénnyel kapcsolatos okleveleket is meg kell említeni. 1385. szeptember 1-jén keletkezett az az oklevél, melyből kiderül, hogy Erzsébet királynő (I. Lajos lánya) parancsára a budai káptalan (saját vagyonnal rendelkező egyházi testület) Gyal-i Kakas István embereivel határjárását végeztette, s itt említik az Ewrkyn-re (ejtsd Örkin-re) vezető utat (SZELEI 1993a). 1424. május 25-én Luxemburgi Zsigmond királyunk birtokokat adományoz feleségének, Borbálának, s e birtokok között Ewrkyn is szerepel. Érdekesség, hogy a királyi pár évek óta a szakítás szélén állt, s csak 1427-ben, Brassóban történt meg a nagy kibékülés. A birtokadományozások is ekkor váltak valóra (SZELEI 1993a).

1491. június 11-től Ewrkén (Örkén) II. Ulászló rendelete alapján a Haraszthy, majd a XVI. században a Ferenczy családé lett. A terület egyébként nem lakott, hanem puszta, s mint ilyen szerepel a török hódoltság korában is Nagykőrös (!) birtokaként. Az építés, a betelepítés csak 1690 után kezdődött meg. Ezekben az években az ország történelmének egyik fordulópontján állt. A „két pogány” közül az egyiket, a törököt kiszorították az ország jelentős részéről, de a másik, a német itt maradt, s hosszabb időre készült berendezkedni, Magyarországot Bécs uralma alá helyezve (SZELEI 1993b). A legrosszabb helyzet az egykori hódoltsági területeken volt. A reguláris és portyázó török seregek másfél százéves ittlétét felváltották a Habsburg-birodalom katonái és hivatalnokai. Megalakult az Újszerzeményi Bizottság, melynek feladata a törököktől visszafoglalt területek régi tulajdonosoknak való visszaadása volt. A földbirtokok írásbeli igazolás, tízszázalékos úgynevezett fegyverválság lefizetése után (s nyilván sok

esetben megvesztegetés vagy más törvénytelenység révén) kerültek régi vagy új birtokosaikhoz (SZELEI 1993b). A járványok is tovább tizedelték a lakosságot, s a következő két évtized kuruc küzdelmei sem segítették a békés építőmunkát. Nagyon sok terület elnéptelenedett, a földek megműveletlenül várták a jövőt. A terület földbirtokosa ekkor a Grassalkovich család lett. Gróf Grassalkovich Antal a bécsi udvar bizalmi embere, több cím birtokosa (így pl. a már említett Újszerzeményi Bizottság egyik irányítója, a királyi kamara elnöke) 1727-körül pusztaként szerezte meg ezt a területet (LUKÁTS 1948). Térségünkben egyébként Tatárszentgyörgyöt, Kakucsot és Újhartyánt is. Ismert, hogy a gróf volt a hatalmas gödöllői birtok tulajdonosa is (SZELEI 1993b).

Egy 1783-ban készült alapító levél szerint ezen a területen keletkezett a későbbi Örkény község is.

Körülbelül ebben az időben érkeztek az első betelepülők a néptelen vidékekre az ország és Európa különböző részeiről. Örkényben a gróf fia, Grassalkovich Antal herceg főleg állattenyésztéssel foglalkozókat telepített le, de a terület további fejlődésével nem foglalkozott. A Grassalkovichok életrajzát olvasva feltűnik, hogy a tulajdonosok csak ritkán tisztelték meg jelenlétükkel magyarországi birtokaikat. Idejük nagy részét Bécsben, esetleg Pozsonyban töltötték. Nagyon sok múlt tehát a birtokokat ténylegesen kezelőkön, akik közül többen kihasználták, hogy szabad kezet kaptak. Így kerültek e területek többször az anyagi katasztrófa szélére a hatalmas adósságok miatt. Az utódok közül csak a herceg menyének, herceg Esterházy Leopoldinának a tevékenysége érdemelne említést (SZELEI 1993b).

A KIRÁLYI KINCSTÁR, MINT FÖLDTERÜLET-HASZNÁLÓ

A Grassalkovichok nőágának kihalása után az örkényi és a gödöllői birtokot 1851-ben a görög származású báró Sina György vásárolta meg. Ezt követően György fia, báró Sina Simon dúsgazdag bankár birtokába került, akinek mindhárom lánya idegen arisztokratához ment férjhez, s így a birtok egy belga bank kezére jutott (SZELEI 1993b). A banktól 1873-ban Várady Gábor és felesége, Csurgay Franciska vásárolta meg az akkor még 16 000 holdas területet. A vásárlást követő években Váradyné tovább folytatta a Grassalkovichok letelepítési munkáját, és területeket osztott a betelepülni szándékozóknak (ROGOSZ 2001). Majd 1874-ben bérbe adta a kincstárnak a régi Grassalkovich-kastélyt, melyből ezután kaszárnya lett. Ebben az évben egy dragonyos svadron (lovasszázad), 2 év múlva a 8-as huszárok (Coburg-huszárok) 1. százada, majd a 4-es, őket követően a 7-es huszárok (Reuss-Köstritz-huszárok) jöttek a lakta nyába (LUKÁTS 1948).

Váradyné nevéhez fűződik 1875-től a katonai tábor keletkezése (Rogosz 2001). Az első területek katonai célokra történő használatáról egy birtokátadási szerződésből tudhatunk. Ebben Váradyné a bécsi udvarnál meglévő kapcsolatai segítségével 1500 kat. hold területet eladott a kincstárnak lögyakorlatok céljára. 1875 és 1878 között először 6 kat. holdat ideiglenesen katonai barakkok építésére, majd ezt követően 30 kat. holdat lovastábornak adott el.

Kiképzések céljából már 1876-tól megkezdték a lögyakorlatokat, bár a tábor építését csak 1878-ban kezdték el (LUKÁTS 1948). A barakképületek megépítése után, 1889-ben 3 üteg tüzérséget helyezett ide a katonai kincstár, s ezt követően folyamatosá váltak a tüzérségi gyakorlatozások is. A fővárosi új tüzérségi laktanyák felépítését követően ismét huszárok jöttek a területre. Ők a cs. és kir. 13-as jász-kun huszárok ezredéhez tartoztak, akiket innen egyenesen Galíciába és a jugoszláviai Dolina-Zukowra vezényeltek 1904-ben. Ezt követően a Grassalkovich-kastély mint laktanya végleg megszűnt működni.

Váradyné a lehetőségeit kihasználva igyekezett jól működtetni a birtokot, de az igazi fejlődés 1888-tól kezdődött. Ekkor halt meg, s az irányítás első házasságából született lánya, Katona Ilona, illetve az ő férje, Pálóczi Horváth István kezébe került. Pálóczi korábban huszár százados volt. A fiatal huszár százados talán az első időszakban idevezényelt tiszt lehetett, aki a hagyományos szokás szerint megismerhette a környék módosabb lányait, s benősülhetett a jelentős birtokokkal rendelkező családba. Akár így történt a házasságkötés, akár nem, a terület sorsa évtizedekre eldőlt (kedvező irányba), s igen jelentős fejlesztő és építőmunka vette kezdetét (SZELEI 1993c).

A lő- és gyakorlótér központja (a tábor, a későbbi helyőrség) a Harmadik Katonai Felmérés térképén (1869–1887) helynévként „Baracken Lager” (Barakk Tábor) (1. ábra), mely 1907-ben Simonyi tábor majd Lőtértábor, 1926-ban Örkénytábor néven szerepelt. Az biztos, akárhogy is nevezték, a földrajzi adottságai, a jó közlekedési lehetőségek és természetesen a vigyázó-figyelő „nagy emberek” támogatásának köszönhetően az elkövetkező időszakokban országos hírű katonai területté vált. Valószínűleg ezeknek az embereknek köszönhető az is, hogy a Budapest–Kecskemét közötti vasútvonalat már 1889-ben átadták, ezzel megnyitva az utat a térség nagyarányú fejlődése előtt. Ezt követően készült el egy iparvasút is, amely a katonai tábor, a lőporraktárt és a későbbi lőszerraktárt kötötte össze a mai táborfalvai vasútállomás elődjével. Ennek az iparvasútnak a használatával most már könnyebbé és gyorsabbá vált az építőanyagok, valamint a hadieszközök szállítása, így rövid időn belül kibővítették a Madarasi-tó melletti fából épült lőporraktárt, és ennek köszönhetően hatékonyabbá vált a tüzérségi gyakorlatozás is. A lőtér hossza ekkor még csak 6000 méter volt.

A TERÜLET FEJLŐDÉSE A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

A területen gyakorlatozó katonák létszámának nagyarányú növekedése miatt szükségessé vált, hogy Örkénytől független, önálló Magyar Királyi Postahivatalt hozzanak létre a táborban, mely 1908. március 1-jén meg is kezdte működését (MATYÓFALVI 1965). 1912-ben tovább növekedett a lőtér, mivel a katonai kincstár a meglévő területéhez újabbat vásárolt a Pálóczi-uradalomtól, és ezzel kb. 4000 kat. holdra nőtt a lő- és gyakorlóterület, ami ekkor már elérte a 14 000 méteres hosszúságot. (1930-ig további eladásokkal 5600 kat. holdra fog bővülni a terület).

Az 1912. évi balkáni események kapcsán létrejött háborús feszültség felgyorsította a honvéd tüzérség kiképzését és újjászervezését. Ezt követően ezen a területen továbbra is a főváros és környékének tüzéralakulatai gyakorlatoztak, de most már az előzőekben említett események miatt nem volt ritka, hogy a birodalom minden részéről érkeztek egységek gyakorlatozni, új fegyvert belőni stb. (2–3. ábra).

Örkénytáborban különösen emlékezetes volt az 1912-es esztendő. A monarchia hadseregében 1875-től fokozatosan elkezdték lecserélni a hagyományos elöltöltős ágyúkat a sokkal modernebb hátrasiklásos, hátultöltős ágyúkra (MATYÓFALVI 1965). A rendszeresítésre kerülő ágyúk egy része a csehországi Škoda Művek gyártmányai voltak.

Ezeknek az ágyúknak a belövésére, kipróbálására 1912-ben Örkénytáborba vezényelték a cs. és kir. 2. tábori tarackos ezredet. A felkészülés utáni bemutatót megtekintette Károly Albrecht főherceg is, mint ezredtulajdonos. Az ő feladata volt, hogy meggyőződjön a kísérleti ágyúk hadrafoghatóságáról és a tüzérek kiképzéséről. Július 8-án az egyik kísérleti ágyú lövésekor csőrobbanás történt, és hat tüzér ennek következtében életét veszítette.

Ugyanez év szeptember 4-én újabb szerencsétlenség történt. Köz-



2. ábra. Csoportkép a 24-ik vadász zlj. szakaszának katonáiról az örkényi golyófogó fal előtt



3. ábra. Tüzérségi gyakorlat a XX. század elején

vetlenül a háború előtti években még csak léggömbös osztagok és kevés számú elavult repülőgépek álltak a kaiserliche und königliche Luftfahrtruppen (Császári és Királyi Légjárócsapatok) rendelkezésére. Ezeket általában felderítési és megfigyelési célokra használták. E napon a cs. és kir. 1. vartüzérezred 1. léggömbosztaga célfelderítési gyakorlatot tartott Örkénytáborban. Egy erősebb szellőkés következtében tisztázatlan okból elszakadt a kötött léggömb tartó kötélete, és a léggömb (nevezték sárkányhajónak is) két katonát a levegőbe emelt, akik ezt követően szörnyet haltak.

A nyolc katona vértanúhalálának tiszteletére 1913-ban „Katonai hősiesség és helytállás a kötelességteljesítés hőseinek emlékére” felirattal emlékoszlopot állítottak. Az emlékoszlop avatásán részt vett a főherceg is.

1913 nyarán a Tüzérségi Kutató Intézet (a későbbi Lőkísérleti Állomás) mellett fabarakkokat építettek nyári szállásoknak (MATYÓFALVI 1965). A szállások közelében ezt követően megépítettek egy 600 méteres gyalogsági lőteret is. (A lőtér golyófogó fala a kiképző bázis területén ma is látható.) A szarajevói merénylet után (1914. június 28.) felgyorsultak az események: most már nemcsak a tüzérség és a huszárság gyakorlatozott itt, hanem a gyalogság is. Nekik gyorsított kiképzéssel egy hónap állt a rendelkezésükre, hogy elsajátítsák a hadi-puska, valamint a gépfegyver elméleti és gyakorlati anyagát. Az I. világháború kirobbanása után 1914. július 28-tól kb. 550–600 fő orosz és bosnyák hadifoglyot szállásoltak el részben barakképületekbe, részben Örkényen élő családoknál, akikkel a táborba vezető makadám (mai Tarcsay Vilmos) utat építették (MATYÓFALVI 1965). 1920 után ezeknek a barakképületeknek egy részét lebontották, a többit lőállásokká alakították át.

A világháború végén a saint-germaini békediktátum feldarabolta az Osztrák–Magyar Monarchiát. Függetlenül attól, hogy Magyarország a trianoni békét csak 1920. június 4-én írta alá, a birodalom közös intézményeinek felszámolása 1919-ben megkezdődött (HAJDÚ és SARHIDAI 2005). Ezzel számunkra egy közel 400 éves (1526-tól) Habsburg birodalmi befolyás szűnt meg.

Közvetlenül az I. világháború után az itt működő lőszerraktár készletének nagy részét elszállították, illetve elrejtették.

Az elrejtett anyagokat a raktáraktól délnyugatra egy lőszertemetőbe ásták el (később az 1950-es években semmisítették meg őket) (MATYÓFALVI 1965).

A Tanácsköztársaság bukása után, 1919. augusztus 2-ától ez a térség is román megszállás alá került. A megszállás alatt a lőtér területén hadifogolytábor volt, ahol az elfogott vöröskatonák mintegy 3000 főből álló állományát tartották fogva. Mielőtt a megszálló román csapatok elmentek 1919. november 10-én, a tábort feloszlatták, a foglyok egy részét elengedték, másokat új táborokba szállították át (ROGOSZ 2001).

Az ezt követő években nyaranta a trianoni béke kijátszására alakult lövészegyletek a lőtérén tartották hathetes kiképzésüket, lögyakorlatukat. De itt tartotta kiképzését a „RUIISK” (Rendőri Újoncképző Iskola) fedőnéven a Páncéljárműves alosztály is. Ebben az időben, 1920-tól 1927-ig a Magyar Királyi Honvédség a teljes rejtés időszakában élt, mivel az antant (antant hatalmak = Nagy-Britannia és Franciaország, valamint a körükük csoportosult országok együttes szövetsége) folyamatosan ellenőrizte a ránk rótt fegyverzetkorlátozást.

Ebben a zűrzavaros időszakban fogalmazódott meg a legfelső katonai vezetésben annak szükségessége, hogy központosítani kellene az országban az altisztképzést. Ismert volt, hogy 1920 és 1924 között az altiszteket a legjobb képességeket mutató tisztetek közül választották ki. Előléptetésük előtti felkészítésük mindig helyben, az adott csapatnál történt meg. Ezekben az években még nem működött központi altisztképző a Horthy-hadseregben. A honvédelmi miniszter 1924. május 20-án úgy intézkedett, hogy létre kell hozni egy altisztképző és -nevelő intézetet. Az elképzelések szerint ez az iskola 1924. szeptember 1-től kezdett volna el működni Örkénytáborban. A helyszínen történő vizsgálatok, felmérések viszont azt mutatták, hogy a terület nem alkalmas egy ilyen iskola létrehozására, már csak azért sem, mivel a megfelelő körülmények létrehozása, biztosítása kb. 140 000 aranykoronába került volna. Lehet, hogy a döntéshozók sokallták ezt a pénzt, de az is elképzelhető, hogy a legmagasabb katonai vezetők előtt már körvonalazódni látszódott az I. Ferenc József Laktanyában elszállásolt Magyar Királyi Lovaglós-tanárképző és Hajtóiskola áthelyezésének szükségessége. Egy biztos, hogy ezek után esett a választás a Veszprémhez közeli Jutasra, pontosabban az ottani egykori katonai kórház épületére, melyben november elején meg is kezdődött az altisztképzés.

A Horthy-korszak nem titkolt katonai törekvéseit ismerve álljon itt egy számunkra nagyon fontos (munka- és kereseti lehetőséget adó) kormányzói parancs: „*A Kormányzó Úr Őfőméltósága 613/K. 1–1929 legmagasabb elhatározásával hozzájárult, hogy a HM. 3/d osztály állományából a haditechnikai intézet felállíttassék*”. Elnevezése Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézet. Állomáshelye Budapest, felállításának időpontja 1930. március 1-je (HAJDÚ és SÁRHIDAI 2005). Egy 1907. évi katonai térképen mint cs. kir. tüzér-lövölde már említve van ez a terület. Az is biztos, hogy az 1910-es években Örkénytáborban mint Tüzérségi Kutató Intézet már működött a kísérleti állomás elődje. Ez a parancs az antant ellenőrzései miatt leállított intézet kibővítését, továbbfejlesztését, újbóli elindítását is hivatott volt biztosítani.

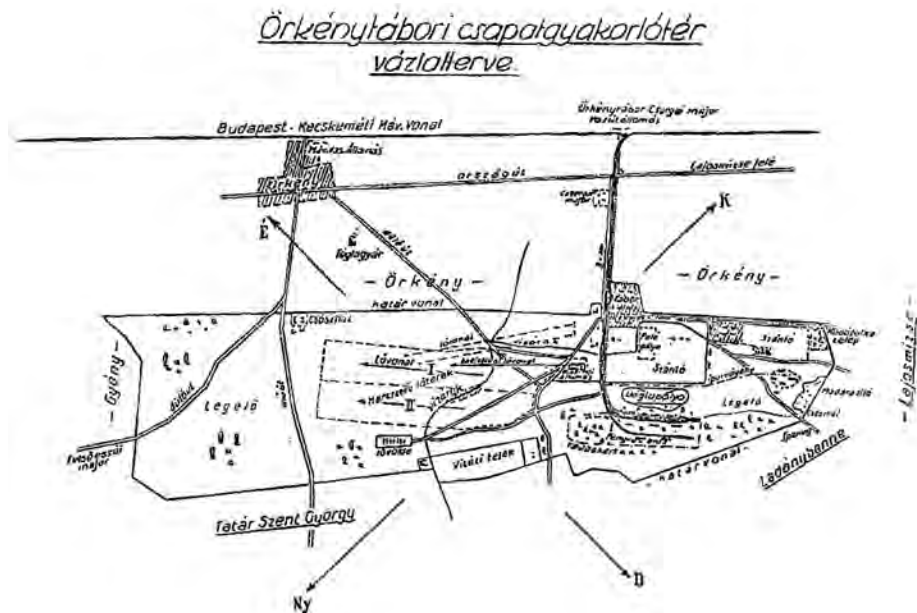
Az 1920-as trianoni békeszerződés után a már végzett lovaglótanárok vezetésével 1921-ben létrehozták a Pótló Idomító Keretet (PIK) (PACHL é. n.). Ez a már ismert korlátozó intézkedések miatt fedőszerve volt a Magyar Királyi

Honvéd Lovagló-tanárképző és Hajtóiskolának. Ez az iskola a budapesti Ke-repesi út 49. szám alatti I. Ferenc József laktanyában működött (ERNST 2003).

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD LOVASTÁBOR KIALAKULÁSA

1929. október 5-én készült az a terv, amit Szunyogh Albert huszár ezredes, az is-kola parancsnoka által megadott paraméterek alapján a honvéd mérnökár mű-szaki főigazgatója készített (PACHL é. n.).

Az iskola átköltöztetését vitéz jákfai Gömbös Gyula m. kir. szolgálaton kívüli tábornok majd altábornagy, honvédelmi miniszter (tisztségét megtartva 1932-től miniszterelnök) kérvényezte 1930. május 7-én. Többszöri időpont-mó-dosítás után a végleges dátum október 1. lett. 1930. május 17-én Csengery, Pally és Nagy mérnökök vezetésével a 8738/30-as számú végzési engedély alapján megkezdték az építkezést (4. ábra). Felépültek a fedett lovardák, a pat-kolóműhely, a lófürdető, a víztorony, a zabsiló és egyéb kiszolgáló létesítmé-nyek. Folytatódott az 1920-as évek elején elkezdett tiszt lakások továbbépítése. Felépítették a tiszt kaszinót és több új lakást is (5. ábra). Egy 1920-ban létesült katonai gyengélkedőnek használt épületből kialakították az új elemi iskolát is. (A lakótelep az 1950-es évek elejére már elnyerte mai formáját.) 1931 végére felépítettek egy 140×30 m-es nagy lovardát, melyet mobil falakkal akár 3 db



4. ábra. Csapatgyakorlótér vázlatterve 1930 körül

négyszögre is fel lehetett osztani. A másik egy 60×30 m-es kis lovarda volt. A kis és nagy lovarda épületéből ma már csak a kicsi áll. A nagy lovarda épületének teteje 1942–1943 telén egy tartóoszlop eltávolítása miatt a nagy mennyiségű hó súlya alatt beszakadt, ezért azt a későbbiekben elbontották (PACHL é. n.). 1934-ben építettek egy 3200, illetve 4000 méteres távú, versenyek megrendezésére is alkalmas vágta- és akadálypályát (11 természetes akadállyal).

Az induláshoz szükséges épületek elkészülése után viszont Örkénytáborba nemcsak a Lovaglótanárképző és Hajtóiskolát helyezték, hanem a tüzérséghez és gyalogsághoz hasonlóan a huszárképző tábort is. Neve: Magyar Királyi Honvéd Lovastábor lett. Rendeltetése: lovassági gyakorlat, lovas és lóképzés a legfelsőbb fokon. Ekkor az istállókban 300 ló állt, melyek közül 24-et gróf Andrassy Géza huszár ezredes a Nemzeti Lovarda elnöke ajándékozott a tanárképzőnek. Az iskola feladata volt olyan lovaglótanárok képzése, akik a legmagasabb elvárásoknak is megfelelően tanítani tudják majd a lovaglást. Ugyanitt altisztai képzést is indítottak, amely segédoktatói végzettséget biztosított, ezzel segítve a huszártisztek munkáját. A legfontosabb részleg természetesen a Tanárképző volt. Idetartozott az olimpiai keret, az állami fedező mének vadászatra való kiképzése és kipróbálása, a kopófalka, továbbá az 1923-ban Alagon létrehozott Honvéd Versenyistálló is.

Az egyedülállóan ideális örkényi terepet jól ismerték a lovasok (valamint azok a bizonyos nagy emberek), mivel rendszeresen részt vettek az 1926 végén megalakult Örkényi Rókafalka Társaság vadászatain. A falkavadász társaságot polgári szervezatként gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter kezdeményezésére és támogatásával hozták létre. A kopók elhelyezésére a Honvédség kezelésében lévő kincstári birtok majorjában biztosítottak helyet. A kutyákat 1927-ben, Angliában vásárolták és még ebben az évben elkezdődtek a vadászatok. A falka mestere és a vadászatok vezetője gróf Endrödy Rudolf volt 1932 végéig, amikor is a falkát teljes egészében átvette a Lovaglótanárképző iskola (PACHL é. n.). 1930-tól Európa egyik legnagyobb, mind színvonalában, mind felszereltségében a legjobbak közt említhető lovascentruma épült itt fel. Hasonlóval csak a franciák Saumur (Szomür), a németek Hannoverrel, az olaszok Pineroloval vagy az oroszok Szentpétervárral dicsekedhettek. Az örkénytábori



5. ábra. A tiszti lakótelep és környéke egy 1930 után készült képeslapon

iskola pineroloi mintára épült. A központosításnak és a szakmai kikézésnek köszönhetően a következő években egymás után jöttek a kiváló eredmények. Az iskola vezetői már akkor felismerték, hogy az 1936-os berlini olimpián elért eredmények (díjugratásban Platthy József Sellő nevű lován III. hely, Military-ban Endrődy Ágoston Pandúr nevű lován egyéni V. hely, Díjlovaglásban Kimerény Pál, Magasházy László, Pados Gusztáv csapat VI. hely és Lovaspólóban IV. hely) a jövőre nézve mekkora súllyal bírnak majd. Ekkor a nyitott lovarda és környéke egy több holdon parkosított, szökőkúttal, vízeséssel és szobrokkal díszített terület volt.

Szintén itt hozták létre Gömbös Gyula miniszterelnök javaslatára 1933-ban az iskola részeként a Magyar Királyi Testőrség Spanyol Lovasiskoláját (PACHL é. n.). Az iskola elsősorban a ló idomításával foglalkozott, másodsorban reprezentációs célokat szolgált, ilyen alkalmakkor a kiválóan képzett lipicai ménekkel bemutatókat tartottak. Ez az iskola 1938. június 1-ig működött itt, utána a lovas testőrséghez csatolták és felköltöztették a budai várba (PACHL é. n.).

Az itt létrehozott központosított iskola működését még a II. világháború kitörése sem tudta megakadályozni, 1943-ig tovább folyt az oktatás. A háborút követő zűrzavaros időszak után kisebb-nagyobb átalakítások és többszöri tulajdonosváltásokat követően, 1952-től Lászlai József ezredes lett a lovastábor parancsnoka. Az ő parancsnoksága alatt rendezték meg az 1954-es V. öttusa-világbajnokság lovas számát, amit nemcsak hogy itt rendeztek, de a versenyre a lovakat is itt készítették fel. Időközben a lovasképzést Örkénytáborban végleg megszüntették. Ezzel a lovassport történetének egy nagy reményekkel teli fejezete záródott le. Az örkénytábori lovasiskola igazi sikere, mítosza és hírneve a II. világháború után keletkezett, elsősorban Némethy Bertalan, Endrődy Ágoston és Visy István külföldön elért sikerei nyomán.

A LŐ- ÉS GYAKORLÓTÉR FEJLŐDÉSE A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A II. világháború alatt huszár árkász kiképzőtábor működött a lőtér területén (PACHL é. n.). Ebben az időben vezényelték ide a 201-es zsidó munkaszázadot, akik a gyakorlótéren és a táborban is dolgoztak. Velük építették fel a tábori kápolnát is. Ekkor kerül ide Szabó Lőrinc (1900–1957) Kossuth-díjas költő, műfordító a magyar lírai költészet kiemelkedő alakja. Őt, többedmagával 1940-ben gyalog oszlopmenetben vezényelték Budapestről Örkénytáborba. Itt tartózkodása alatt július 9-től augusztus 15-ig írta az Örkénytábor felé című költeményét, valamint leveleit és jegyzeteit az 1928 óta vezetett naplójába.

A Szovjet Hadsereg 1944. november 4-én érte el a tábort. Tekintettel arra, hogy itt harcok nem voltak, háborús károk nem keletkeztek. Az első szovjet

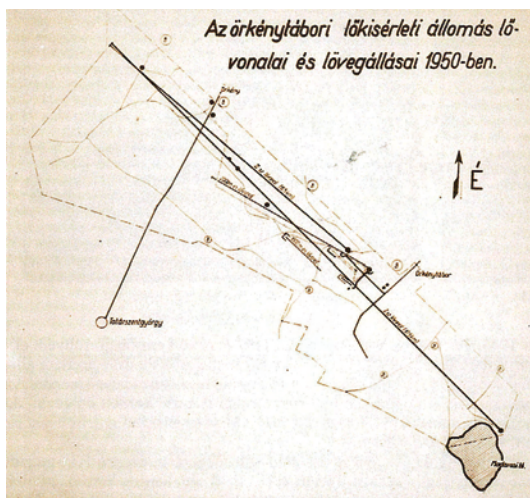
parancsnok rendbe hozatta a vízvezetékét, s megóvta az egész tábor a további fosztogatástól.

Az 1950-es évek elejétől különböző katonai alakulatok települtek a helyőrségbe. Ilyen volt többek között az időközben már elköltözött MN 2. felderítő zászlóalja, amely a 11. gépesített hadtestparancsnoksághoz tartozott, a MN 81. híradó zászlóalja, de itt tevékenykedett a ceglédi lövész hadosztályhoz tartozó tüzérezred (1956 végéig itt működött a Helyőrség-parancsnokság), valamint a MN 3372, 104. honi légvédelmi rakétaezred 6. osztálya.

Elmondhatjuk, hogy a területen 1957 márciusától idegen ország hadseregének katonái is állomásoztak. Ők a szovjet Déli Hadseregcsoport 13. gárda harcokosi hadosztályába tartozó 6. gárda gépesített lövészezred katonái voltak. Feladatuk volt többek közt a lőtér üzemeltetése, biztosítása a DHCS lövész és tüzérségi vm. harcokosi lövészeteinek céljára. Ez az ezred 1989 második feléig tartózkodott itt. Körleteikbe szintén a DHCS-ba tartozó kecskeméti tüzérezred költözött, mely alakulat 1991. június 30-ig a szovjet hadsereg végleges kivonásáig tartózkodott a helyőrségben.

Az 1950-es évek közepétől lassú, de folyamatos fejlődés vette kezdetét. 1968-ban ötödik alakulatként a helyőrségben megalakult a Lőtérbázis, a szabadszállási MN 7038, 145. harcokosiezred alárendeltjeként, és ettől kezdve a bázis feladata lett a lövészetekhez a szakanyagok biztosítása. (Ez a bázis önállóan sosem működött, mindig tartozott valamelyik nagy, tüzérségi gyakorlóterületre igényt tartó alakulathoz. Ilyenek voltak: a MN 7042, 5. Gépkocsizó Lövész Ezred Mezőtúr, a MH 10. Dózsa György Tüzér Dandár Cegléd, valamint a MH Központi Gyakorló- és Lőtér Parancsnokság Várpalota, ami napjainkban a Bakony Harckiképző Központ nevet viseli.)

A bázis megalakítását követő években a lőtér üzemeltetőjével közösen (MN HTI Lökísérleti Állomás Táborfalva, 6. ábra) kiépítették az első elektromos hálózatot, ennek köszönhetően a célok mozgatása elektromos vezérléssel történt minden gyakorlaton és lövészetben. Az 1980-as évek közepétől megkezdődött



6. ábra. Lökísérleti állomás tüzérségi térképe 1950-ben



7. ábra. A lőtér központi vezérlőtornya
(fotó: Juhász Gábor)



8. ábra. A lőtér központi része, Táborfalva
helyőrség (fotó: Juhász Gábor)

a lőtér nagyarányú technikai fejlesztése. Tovább folytatták a lőtér elektromos árammal való kiépítését, amit 1989-ben fejeztek be. 1990-től kiépült a lőtér számítógépes célmozgatása is (7. ábra). 1996 márciusától több ütemben az Amerikai Egyesült Államok hadseregének IFOR erői (nemzetközi békefenntartó) tartózkodtak itt. Velük kapcsolatban feladat volt, hogy a lőteret folyamatos üzemmódban a lövészeikre biztosítani kellett. Ugyanebben az évben kialakították és megépítették egy új, harcjárművek tárolására és javítására is alkalmas telephelyet a lőtér bázisán.

A Lő- és Gyakorlótér üzemeltetője 2007-től a MH Bakony Harckiképző Központja lett. Ettől kezdve a táborfalvai kiképzőbázisnak fő feladata az eddigi feladatain túlmenően a lőtér területének biztosítása a MH parancsnoki és törzsvezetési gyakorlataira, éleslövészeikre, valamint az ezekkel egybekötött harcászati gyakorlatok végrehajtására módosult.

A lőtér történetét ismerve elmondhatom, hogy ez a terület napjainkra nem veszített jelentőségéből (8. ábra). Igaz, hogy a gyakorlótér kihasználtsága lényegesen csökkent a katonai alakulatok jelentős létszámcsökkenése és ebből adódóan a harcjárművek által igénybe vett terület kihasználatlansága miatt, de a gyakorlótér síki kiképzésekhez még mindig aktívan a legtöbbször a szolnoki, a hódmezővásárhelyi, valamint a debreceni helyőrségből érkező katonák használgatják. A lőtér mai feladatai közé tartozik, hogy helyet biztosítson a missziókba (KFOR, IFOR, PRT, UNFICYP) való felkészítéshez, a záróvizsgákhoz, valamint a zászlóalj szintű vezetési és éles lögyakorlatok végrehajtásához.

Továbbra is kulcsszerepe van a honvédség anyagainak tárolásában és innen történő ellátásában.

A gyakorlótér kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként része a Natura 2000 hálózatnak (Turjánvidék HUDI20051), melyből kifolyólag a területen igénybevételi korlátozások vannak.

AZ ÓCSAI HONVÉDSÉGI TERÜLET TÖRTÉNETE

A táborfalvai lőtérrel északra felé helyezkedik el Pest megye délkeleti részén az ócsai honvédségi terület.

Ez három, egymástól jól elkülönülő terület, melyek közül Ócsa-Felsőpakonyban 1982-től 1995-ig volt katonai jelenlét, míg az Ócsai szőlők, illetve Ócsa-Alsópakony esetében jelenleg is vannak olyan objektumok, melyeket a honvédség működtet vagy őriztet.

Az Ócsai szőlőknél volt megtalálható a területen legrégebben működő MH Ócsai Üzemanyagraktára, melyet a Légierő Üzemanyag Szolgálat a HM Árutárolási Hivatalától 1952 és 1953 között kapott meg. Kezdetben az itt elhelyezett tárolókban egyenként 4–5 millió liter üzemanyag tárolására volt lehetőség. A későbbi években megépülő új és a mobil tárolók létrehozásával, ez a mennyiség ennek többszöröse lett. Az üzemanyagraktár 1997-ig volt hadrendben, az itt tárolt üzemanyagok a felszámolással párhuzamosan átszállításra kerültek a hetényegyházai, illetve a felcsúti üzemanyagraktárakba. Jelenleg a terület szénhidrogén-szennyezettségének a kármentesítése zajlik.

Ócsa-Felsőpakony területén volt megtalálható 1982-től a MN 3265, 11/7. honi légvédelmi rakétaosztálya, ami a Budapest körüli légvédelmi rendszer része volt 1960 és 1995 között. A rakétaosztály az elsők közt volt, aki megkapta az akkor modernnek számító Sz-75M3 Volhov típusú közepes (3,5 km-től 45 km-ig) hatótávolságú rakétákat. A rakétaosztály bázisán csak a rakéták indítóállásait tárolták, valamint heti váltásokban kb. 100–150 sor-katonát állomásoztak. A Magyar Honvédség honi légvédelménél 1995-ben megszüntették a készenléti szolgálatokat, és a 11. légvédelmi rakétadandárt feloszlattva létrehoztak négy osztálycsoportot, amiben már az ócsai bázis nem kapott szerepet. Haditechnikai anyagait 1997-ben a sárbogárdi légvédelmi zászlóaljnál helyezték el.

Ócsa-Alsópakony területén található a jelenleg is működő MH Ludovika zászlóalj Kiképző Bázisa, mely az egykori Egyesített Tiszti Főiskola, 1967-től Zalka Máté, majd a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola hitbizománya (Szűcs é. n.). Alapterülete 323 ha, hossza 3000 m, szélessége 800–1300 m között változik.

A bázis fő feladata a több évtizedes múltja alatt mindig az volt, hogy a honvéd tisztjelölteknek a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint jogelődei másod-, harmad- és negyedéves hallgatóinak összefegyvernemi harci kötelek támadó harcfeladataihoz, illetve komplex harcászati gyakorlatokhoz megfelelő helyet biztosítson (Szűcs é. n.). Itt a kis-al egységek tevékenységét tudják gyakorolni.

A volt vagy a jelenlegi hivatásos állomány tagjai azt tapasztalták, hogy a hallgatók összekovácslásában kulcsszerepe van a gyakorlati képzésnek, a harci készségek elsajátításának, amit csak terepen, megfelelő körülmények közt lehet oktatni és elsajátítani.

A bázis alaprendeltetése mellett a HM HIM anyagai egy részét, a MH LZ szolgálati gépjárműveit és a MH BHD harcjárműveinek tárolását is ellátja. A bázis megfelelően fel van szerelve kiszolgáló épületekkel, létesítményekkel és olyan gyakorlótérrel, ahol megtalálható: pl.: tűz- és vegyvédelmi pálya, robantópálya, harcjármű- és gépjármű-vezetési pálya, harcászati gyakorló pálya, valamint helikopter-leszállóhely is.

A fent említett lehetőségek miatt a bázis kihasználtsága tavasztól ősziig az igénybe vevő szervezetek (HVK, KNBSZ, MH BHD, MATASZ) miatt igen nagy. A gyakorlótér alkalmas század, szakasz szintű különböző harcászati gyakorlatok levezetésére, valamint különböző fegyvernemek, szakcsoportok gyakorlati foglalkozásaira (SZÜCS é. n.).

A gyakorlótér kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként része a Natura 2000 hálózatnak (Csévharaszi homokvidék HUDI20012) melyből kifolyólag a területen igénybevételei korlátozások vannak. A gyakorlótér teljes területén az éleslőszer használata tiltva van!

*

Köszönetnyilvánítás – Köszönetet mondok az alább felsorolt személyeknek, akik az anyaggyűjtésben és személyes visszaemlékezésükkel segítettek a történet megírását, összefoglalását. †Dombai Imre ny. ezredes parancsnok, †Bernát István ny. ezredes parancsnok, Juhász István ny. alezredes parancsnok, †Mikuska István ny. alezredes parancsnok helyettes, Bajor József ny. őrnagy őslakos, Vajda Károly ny. törzsszászlós, Bója Lajos ny. zászlós parancsnok helyettes, †Varga József ny. polgári alkalmazott őslakos, †Nagy László ny. polgári alkalmazott őslakos.

IRODALOMJEGYZÉK

- ERNST, J. (2003): *Lovaglótanárak a lovaglásról*. – Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 208 pp.
- HAJDÚ, F. és SÁRHIDAI, GY. (2005): *A Magyar Királyi Honvéd Haditechnika Intézetéről a HM Technológiai Hivatalig (1920–2005)*. – HM Technológiai Hivatal, 199 pp.
- LUKÁTS, A. (1948): Örkény község rövid története. – Publikálatlan kézirat.
- MATYÓFALVI, F. (1965): Örkénytábor története. – Publikálatlan kézirat.
- PACHL, P. (é. n.): Örkény Vitéz Lovastábor Története. – Publikálatlan kézirat.
- ROGOSZ, J. (2001): Örkény története I. – Örkény Nagyközségi Önkormányzat, Örkény, 256 pp.
- SZELEI, P. (1993a): Múltidéző. – *Táborfalvai Mozaik Próbaszám*: 6.
- SZELEI, P. (1993b): Múltidéző. – *Táborfalvai Mozaik* 1(1): 4.
- SZELEI, P. (1993c): Múltidéző. – *Táborfalvai Mozaik* 1(2): 5.
- SZÜCS, M. (é. n.): *Adatok az Ócsai Kiképző Bázisról*. – Publikálatlan kézirat.

THE HISTORY OF THE MILITARY TRAINING AREAS AT TÁBORFALVA AND AT ÓCSA

Gábor JUHÁSZ

H-2381 Táborfalva, Honvéd út 6, Hungary. E-mail: gabofish@gmail.com

The results of previous studies on the formation of the Táborfalva (the former Örkény-tábor) military training area are summarized. The history of the military areas that used to belong or still belong to the municipality of Ócsa is also discussed. From military point of view, these lowland areas are still perfect for lowland training purposes. The military use in these areas maintains specific conditions allowing the persistence of several protected and strictly protected species such as the Hungarian meadow viper (*Vipera ursinii rakosiensis*), the great bustard (*Otis tarda*), the giant plantain (*Plantago maxima*) and the early spider-orchid (*Ophrys sphegodes*). Thus, it is not surprising at all that these sites are all designated as “special areas of conservation” within the Natura 2000 network. This is an aspect that is always remembered when scheduling and planning training exercises, examinations and the execution of other military tasks.

Key words: army, military land use, Natura 2000, Örkény-tábor